

Le tudjuk csapni a Holdat?

Tóth Krisztina *Magas labda* című kötetéről

Tóth Krisztina legújabb verseskötete újabb állomás a költőnő erősen alanyi, ugyanakkor az egész körülötte lévő világra reflektáló költészetében. Annak ellenére, hogy a vékony kötet mindössze harmincöt hosszabb-rövidebb verset tartalmaz, e szövegek mégis bő merítést jelentenek mind formai, mind pedig tartalmi szempontból.

A kötet első fele – bár a versek hangsúlyozottan nincsenek ciklusokba rendezve – voltaképpen nem más, mint egyfajta kirándulás a magyar vershagyományban. A költő újragondolja a létezést, a világot, a poézist – s teszi mindezt hol meglehetősen ironikusan, hol pedig profetikus komolysággal. Elég, ha mondjuk megfigyeljük a kötet elején található *Ünnep* című verset. A harmadik strófa elején az alábbi sorokat olvashatjuk:

*„Szodoma alszik és Gomorra alszik.
A szexmunkások mind aludni tértek,
a szőnyegpadlón megdermedt az aszpik,
az utcalámpák ügyfelejtve égnek,
a sétányon az eldobált ruhák közt
szalvétagombóc, sörösdoboz, pohár...”*

A szakralitás és a profán folyik itt egymásba, immár végérvényesen elválaszthatatlanul. Szodoma és Gomorra már említése révén is megidézi a bibliai hagyományt, azonban a szexmunkások (különös helyiértékkal bír a szövegben a politikailag hiperkorrekt, már-már ironikus kifejezés) és a szétdobált ruhák képei annyira ellentétben állnak a vers címével, az *Ünneppel*, hogy az olvasónak egyszerre támadhat kedve sírni és nevetni.

De Tóth Krisztina nem áll meg itt, a szakrális és a profán ironikus összekeverésénél – a valamivel későbbi *Vaktérkép* című vers tercináiban a beszélő fiát szólítja meg, valamifajta filozófiai igazságot, s egyúttal talán megtisztulást keresve:

*„nevekkél, születéssel, szerelemmel
szaggatott kiáltással nem kell
már a világot*

*összekuszálni: városok, hasbeszélő
sors, emlékek völgyatlana, élő
vonalak, látod...”*

A vers a teremtés aktusának szintjére emelkedik – mintegy maga konstruálja meg a valóságot, melyről szólni kíván, ezáltal pedig valamiféle biztonságérzetet is nyújt költő és megszólított számára, hiszen ha másutt nem is, de egy magunk által létrehozott valóságban még bírhatnak igazságérvénnyel szavaink.

Sok más egyéb mellett mintha megidéződne a távol-keleti, egyszerre letisztult és mélységesen bölcselkedő költészeti hagyomány is, többek között a *Hasonlatok* című versfüzér rövid, steril képeiben:

*„Ez is csak ember,
hiába fürösztöd
önmagadban,*

*te meg magányos
maradsz, de tiszta:
szól a szappan.”*

A költő e haikuszerű szövegben a szavakat önmaga helyett a szappan szájába adja – kissé játékos, ugyanakkor véresen komoly módon egy emberivé változtatott hétköznapi használati tárgy mondja ki az igazságot a költőről, s általában véve az emberről.

Felidéződik – Tóth Krisztina lírájára jellemző módon – az újholdas, többek között Nemes Nagy, Pilinszky, vagy Lator László által képviselt lírai hagyomány is, ám mintha ez is kissé játékos könnyedséggel, iróniától sem egészen mentesen kerülne új helyzetbe. Erre ékes példa a *Sötétben járó* című vers a kötet közepe tájáról, mely egyrészt mintha egyfajta filozofikus hangot próbálna megütni, másrészt a benne refrénszerűen visszatérő *Véletlen Művek* képzeletbeli cégnév (mint a világ / emberi sors metaforája) mindezt a látszólag borús, fegyelmezett hangvételt fellazítja. A vers zárlatában is jól megfigyelhető a szöveg e kettős természete:

*„Morajló kővidék,
ahol a semmi kel.
Esős aszfalt az ég
elgurult felnival.”*

A strófa első két sora még erősen pilinszkysnek, homlokráncoló bölcséleti lírának tűnhet, ám az esős aszfaltútként metaforizált égbolt, rajta pedig az elgurult felni képe annyira félreérthetetlenül mai, hogy megakad rajta az olvasó szeme, és már nem veszi olyan véresen komolyan sem a látszólag komor szöveget, sem pedig saját létezésének filozófiai tragikusságát.

A *Kelet-európai triptichon* című költeményben már kevésbé a hagyománnyal való költői játékról van szó, semmint az önreflexióról és az emberi világtapasztalatról. Az érezhető alanyiságon túl a költő megkísérel megfogalmazni egyfajta regionális, kelet-európai életérzést is. Hiába az ál-moldáv költői alteregó, a megfogalmazott tapasztalat egyúttal félreérthetetlenül magyar is – Adyval szólva: „Dunának, Oltnak egy a hangja”. A harmadik szakasz első strófájának alábbi részlete különösen figyelemre méltó:

*„A nevem Alina Moldova.
(...)”*

szívemben öröklött szorongást hordok.

Angolomat nem értik,

franciámat nem értik,

akcentus nélkül

csak a félelem nyelvét beszélem”

Itt találkozik a kelet-európai általánosan emberi, valamint a női tapasztalat. A létbizonytalanság, az állandó szorongás, a mindenütt jelen lévő vélt vagy valós idegenség érzése bizonyosan jellemzi a kelet-európai embereket, de ezen belül mindez a kelet-európai nőre halmozottan igaz lehet. Habár Tóth Krisztina abból a szempontból nem tipikus költőnő, hogy lírai énje nem hangsúlyozza mindig félreérthetetlenül önnön női mivoltát, a *Magas labda* című kötetben is megtaláljuk azokat a verseket, amelyek nem csupán általában az ember, a költő, de a nő, az anya, a szerető tapasztalatait fogalmazzák meg lírai reflexiók és önreflexiók formájában. Ilyenek többek között a fent idézett szöveg mellett a kötet végéről a *Cicc, A szerető álma* vagy a *Notesz* című versek, habár elmondhatjuk, hogy a könyv második felének legtöbb költeménye nem hangsúlyozza a beszélő női mivoltát, inkább az egyetemes emberi világtapasztalat megfogalmazására irányuló törekvés jellemzi őket, köszönhetően a filozofikus, intellektuális hangütésnek, a beszélőt olykor elszemélytelenítő, élettelen tárgyakat, természeti jelenségeket vagy tipikusan városi életképeket megjelenítő metaforáknak.

Ilyen többek között a kötet címadó verse, a *Magas labda* is, ahol a magas labda voltaképp nem más, mint maga a Hold, amelyet valamiféle kozmikus játék keretében át kellene ütni a folyó felett. E magas labda voltaképpen azon kérdés egyszerre játékos és filozófiai mélységekig hatoló metaforája, vajon meg tudjuk-e ragadni a pillanatnyi boldogság lehetőségét, tudjuk-e élvezni a *most* szépségeit egyúttal elfogadva, hogy az hamarosan a múlthoz fog tartozni, vagy pedig megállás nélkül a múltba és a jövőbe révedés köti le életünk minden percét? A kérdés egyszerre banális és mély, hiszen látszólag mindennapos, ám egyértelmű válasz nem létezik, nem is létezhet rá – mindenkinek magának kell eljutnia odáig, hogy egyáltalán képes legyen feltenni a kérdést: le tudjuk-e csapni a Holdat, vagy túl magas labda nekünk?

„Az ott folyó, fölötte lüktető ég.

*Dobog, dobog, de koncentrálj a percre.
Közel nagyon: gyakorold, hogy csak emlék!
Kivel játszol, hova figyelsz? Te.”*

A kötet záróverse, az *Esős nyár* címet viselő hosszú, három teljes oldalt elfoglaló költemény ugyancsak filozofikus, kontemplatív lírai mű, egyszerre mély önreflexió és világreflexió, mely voltaképpen egyetlen mondat köré szerveződik. A költői beszélő egy olyan mondatot keres, mely paradox módon *szavak nélküli, belülről szól*, túljut mindenben, még a mindent lezáró *sorompón* is, végül már önálló életre kel, maga *beszél*, önmagát mondja, egy mondat, *amiben benne van hiányod és jelenléted* – a költő és az olvasó, a beszélő és a megszólított együttes hiánya és jelenléte. E mondat nem más, mint:

*„lángnyelv, földnyelv, beszéd, mely nem ismer beszédet,
testetlen test (...), rejtőző, reménytelen remény,
hallgatás löszfalába ázott titoktartó edény –”*

Mint minden költői vállalás esetében, most is kérdéses, kimondatik-e végül is az a bizonyos áhított mondat – a létről, az emberi világtapasztalatról, magáról a költészetről és annak esetleges értelméről. Legalább annyira kérdéses, mint hogy le tudjuk-e csapni a nekünk feldobott igencsak magas labdát, a Holdat. Biztosak persze nem lehetünk benne, hogy kísérletünket siker koronázza, miként a költő sem lehet benne biztos, hogy létkimondási kísérlete egyértelműen sikerrel jár. De elindul az úton, megkísérel valamit, eljut valahová, mivel mást nemigen tehet. Ám ha mi, olvasók követjük a példáját, s vele együtt indulunk el, úgy talán könnyebben eljutunk a kérdezésig, majd a feltett kérdésekre is nagyobb eséllyel leljük meg a választ, és a költő is könnyebben tesz velünk együtt és a mi számunkra érvényes állításokat a világról.

(Magvető Kiadó, Budapest, 2009.)